

11 Att göra länkarna inom ett system starkare

Seye Abimbola

”Att skapa ett hälsosammare system, att förankra det i sig själv [...] så att det kan lära sig mer om sig själv av sig självt”

Margaret Wheatley (Wheatley, 2001)

”Vad vita människor inte vet om svarta människor avslöjar, exakt och obönhörligt, vad de inte vet om sig själva”

James Baldwin (Baldwin, 1962)

Om tillfälligheter och slumpartade möten

I december 2017 var jag inbjuden av Världshälsoorganisationen (WHO) till Universal Health Coverage Forum i Tokyo, Japan. Forumet anordnades gemensamt av Japans regering, Världsbanksgruppen, WHO, FN:s barnfond (UNICEF), Japan International Cooperation Agency och lobbyorganisationen UHC2030¹. På plats fanns representanter för bilaterala och multilaterala organ, filantropiska organisationer och grupper från det civila samhället. Regeringar från hela världen var representerade. Från Nigerias regering, liksom från andra länder, deltog representanter från finansministeriet och hälsoministeriet. Tanken var att forumet skulle fungera som en plattform för att sammanföra högre tjänstemän från dessa två ministerier, utifrån teorin att om de bara förstod varandra bättre skulle chanserna att uppnå allmän hälso- och sjukvård i respektive land öka.

På forumets första dag, när det var dags för lunch, bildades en kö. Jag ställde mig i kön, tittade upp och såg en nigeriansk regeringstjänsteman längre fram i kön. Han hade varit hög tjänsteman på finansministeriet i en av Nigerias rikaste delstater och hade nyligen utsetts till en liknande roll på det federala finansministeriet. I Nigeria får man inte chansen att träffa de mäktigaste personerna i regeringen om man inte kommer från en privilegierad familj med de rätta kontakterna. Och även om man träffar dem får man inte möjlighet att ställa frågor till dem. Det här var en sällsynt chans att få göra det. Jag höll ögonen på honom medan jag tog mig fram i kön. Jag tog min mat så fort jag kunde, gick fram till honom och ställde forumets centrala fråga: ”Varför åtar sig inte regeringarna att garantera allmän hälso- och sjukvård?” Men jag var mer specifik: ”Varför har den nigerianska regeringen inte åtagit sig att införa allmän hälso- och sjukvård?”

¹ Universal health coverage (UHC) motsvarar ungefär ”allmän hälso- och sjukvård”.

Hans svar var avslöjande, framför allt i efterhand. Han uppträdde avslappnat, men jag anade att han var lite på defensiven. Han svarade att allmän hälso- och sjukvård inte var en topprioritet för nigerianerna, att andra saker var viktigare. Jag frågade honom vad det i så fall var de ville ha, och han beskrev resultatet av en opinionsundersökning som genomförts i den delstat där han tidigare arbetade på finansministeriet: Människor säger att de vill ha en samlingslokal för möten. De säger att de vill ha dricksvatten, bra vägar, bra skolor, de vill att maten ska vara billigare, de vill ha jobb. De vill även ha bra hälso- och sjukvård, men inte ens det stod högst upp på deras lista, konstaterade han, utan det gjorde en sådan sak som en samlingslokal för möten. Jag protesterade. Jag frågade hur uppgifterna hade samlats in och hur frågan i enkäten var formulerad. Han visste inte och tyckte inte att det spelade någon roll. Det som spelade roll var vad som skulle ge röster, och utifrån opinionsundersökningen skulle allmän hälso- och sjukvård inte göra det. Vår tid var ute. Hans kollega, en betydligt yngre tjänsteman som hade lurpassat på mig hela tiden, föste i väg honom från mig.

Det tog mig ett tag att verkligen förstå innebörden av opinionsundersökningen och det han sagt. Det som först gick upp för mig, minuterna efter mötet, var att människor beskrev vad vi som arbetar med folkhälsa skulle kalla de sociala bestämningsfaktorerna för hälsa (Marmot, 2005). Människor efterfrågade allmän sjukförsäkring och mycket mer, men inte på det språk som akademiker och regeringstjänstemän använder. Människor vet saker innan vi namnger dem i en akademisk kontext, och de fortsätter att veta saker efter att vi har satt våra etiketter på dem. Våra snäva ramar begränsar vår förmåga att lyssna till vad människor som inte tillhör eliten säger till oss om sina behov, sin verklighet och sin världsbild. Människor i periferin har sina egna sätt att rama in och tolka saker (Abimbola, 2023; Abimbola et al., 2024; Bhakuni & Abimbola, 2021). Vi förminskar deras tolkningar när vi inte anpassar våra ramar till deras, inte lyssnar noga, inte ger de som faktiskt vet tolkningsföreträde, eller när deras tolkningar inte är vad som formar de analyser och insatser som berör dem (Bhakuni & Abimbola, 2021). Vi hyser ingen tilltro till deras tolkningsförmåga, genom att ge deras ord och berättelser mindre

vikt, på grund av våra egna förutfattade meningar om dem som okunniga (Bhakuni & Abimbola, 2021). Både bristen på tilltro och vårt eget tolkningsföreträde ligger till grund för en epistemisk ojämlikhet, dvs. den typ av ojämlikhet som drabbar en person eller grupp i egenskap av kunskapsbärare. Båda uppstår ofta på grund av den blick eller publik som vi riktar analyserna eller motiveringarna för interventionerna till (Bhakuni & Abimbola, 2021) – dvs. inte till människor i periferin utan till oss själva, eller människor som oss, i centrum. Dessa två kognitiva tendenser förklarar en stor del av avståndet och de bristande länkarna mellan oss som gör enkäter, undersökningar och analyser och de människor som vi gör enkäter, undersökningar och analyser om.

Den andra uppenbarelsen tog några dagar. Jag funderade en hel del över varför människor verkade vilja prioritera en mötesplats i samhället. Vad var grejen med det? Tills jag mindes en studie som jag själv hade genomfört i Nigeria och publicerat två år före mötet i Tokyo (Abimbola et al., 2016). Mellan 2010 och 2013 arbetade jag på det nationella huvudkontoret för National Primary Health Care Development Agency i Abuja – den myndighet inom Nigerias federala hälsoministerium som ansvarar för att stödja lokala och delstatliga myndigheter i att stärka primärvården. På kontoret hade jag lagt märke till en mängd stora pappkartonger i korridoren som var fyllda med något. Jag visste inte vad som fanns i dem förrän jag en morgon kom till kontoret och såg att regnet hade förstört flera av kartongerna och blottlagt innehållet. Jag såg papper i A4-storlek sticka ut, många av dem häftade i vad som såg ut som 10-sidiga häften. Det var fotokopior av handskrivna texter, och jag drog ut några. Det var protokoll från möten i olika hälsokommittéer som samlats in under besök på landsbygden av tjänstemän från den federala myndigheten, som ett led i att skapa delaktighet och inkludering i planeringen och styrningen av primärvården.

Efter att ha läst några av protokollen märkte jag att det fanns en viss skillnad mellan hur de lokala hälsokommittéerna såg på sig själva och hur de federala regeringstjänstemännen i det avlägsna Abuja såg på

dem. Det här oväntade fyndet inspirerade mig till att själv börja samla in protokoll direkt från hälsokommittéernas möten så att jag kunde analysera dem systematiskt, som en del av min doktorsavhandling. Det jag fann hjälpte mig att förstå varför människor mycket väl i första hand kan prioritera en mötesplats i samhället. I analysen identifierade vi fem olika funktioner som hälsokommittéerna hade (Abimbola et al., 2016). Funktion I: ”Bytorg” (”village square”): Kommittéerna fungerar som en mötesplats, ett forum för interaktion som stödjer det lokala samhällets hälsosystem och spridningen av hälsoinformation. Funktion II: ”Brobyggare” eller ”samhällslots” (”community connectors”): Kommittéerna når ut i samhället, till andra grupper och i andra forum med hälsoinformation och har kontakt med lokala vårdgivare för att hantera medborgarnas frågor om vården, kvaliteten på servicen osv. Funktion III: ”Förändringsagenter” (”government botherers”): Kommittéerna bedriver påverkansarbete gentemot lokala och delstatliga myndigheter om stöd och resurser, inklusive stöd för att primärvården ska kunna bedriva mer uppsökande verksamhet i samhället. Funktion IV: ”Ställföreträdare” (”back-up government”): Kommittéerna förstärker och kompletterar det befintliga (eller obefintliga) statliga stödet genom att samla in medel inom samhället och från icke-statliga organisationer till vården, och för uppsökande vård. Funktion V: ”Kontrollanter” (”general overseers”): Kommittéerna tar kontroll över tjänsteleveransen, t.ex. genom att använda resurser som genererats genom användaravgifter och andra bidrag. Vi upptäckte att i ett samhälles liv är det ofta så att varje funktion lägger grunden för nästa. Det innebär att den viktigaste funktionen är funktion I. Det är anledningen till att en samlingslokal för möten kan vara så prioriterat.

Det handlade om att länka samman. Det samhällena sa som svar på frågan som ställdes i opinionsundersökningen var egentligen att de ville att regeringen skulle investera i mötesplatser för att ”kunna ansluta samhället till mer av sig själv” (Wheatley, 2001); att koppla samman rösten från en uppsättning hälsosystemaktörer till öronen på en annan uppsättning hälsosystemaktörer inom och utanför deras

samhälle. Mötesplatser för att ta emot och dela information, för offentliga överläggningar och för att initiera åtgärder (Sheikh & Abimbola, 2021).

Det som händer mellan en myndighetsperson och ett marginaliserat samhälle händer också inom samhället självt. Ett samhälle är ett socialt system. Det som gäller inom ett socialt system gäller också, konceptuellt, inom ett samhälle. Det som gäller inom ett samhälle gäller också, konceptuellt, i sociala system på alla nivåer. Det handlar om makt-, klass- och statusrelationer. Dessa skapar avstånd och frånkoppling (alienering). Samma ojämlika kognitiva tendenser – trovärdighetsunderskott och tolkningsmarginalisering – finns inom ett samhälle och inom ett system. En samlingslokal för möten – för att underlätta utbyte av kunskap och relationsskapande – kan *överbrygga* avstånd och frånkoppling (Abimbola, 2021). Det var också därför som arrangörerna av forumet i Tokyo förde samman hälsoministerierna och finansministerierna, dvs. ministeriet som kontrollerar plånboken och ministeriet som ska leverera allmän hälso- och sjukvård. Huruvida det görs bäst på en mötesplats utomlands är en annan fråga.

Om makt och utanförskap

Vad jag har gjort hittills är att identifiera olika typer av distans och alienering. Den som finns mellan de människor som undersöker, forskar och analyserar och de människor som blir undersökta, beforskade och analyserade. Arbetet med att minska ojämlikhet utförs trots allt ofta av människor på avstånd och från en maktposition, på uppdrag av eller tillsammans med människor med relativt sett mindre makt. Att arbeta över ett sådant fysiskt eller socialt avstånd innebär att du vet för lite om vad personen eller gruppen på andra sidan av avståndet vet, kan veta, deras världsbild eller hur de förstår ett problem eller dess potentiella lösningar (Abimbola et al., 2024).

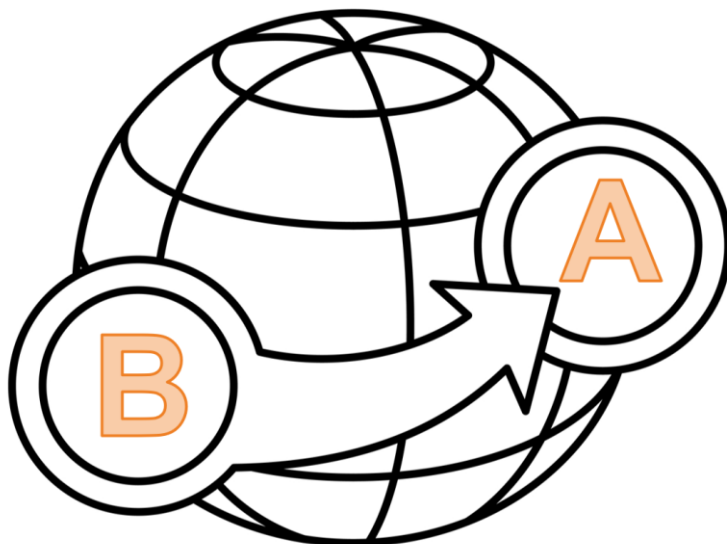
Tänk dig två punkter, centrum och periferin, med ett visst avstånd emellan sig (Figur 1). Periferin är en plats eller situation med mindre makt (A), som analysen vanligen handlar om. Centrum är en plats eller kontext med makt (B), varifrån analysen vanligtvis görs. Centrum har makt, men periferin besitter kunskap. Vi gör ofta antagandet att det som fungerar i centrum (B) bör fungera även i periferin (A), så vi inför det. Vi gör ett antagande om att ett sätt att se på världen på plats eller i situation B ska gälla i eller för A, så vi tillämpar det. Som den afroamerikanske författaren James Baldwin sade: ”Okunnighet, i förening med makt, är den värsta fiende som rättvisan kan ha” (Baldwin, 1998). Eller som den nigerianske författaren Wole Soyinka sa, när han fick frågan om förhållandet mellan sanning och makt: ”sanning är en följd av kunskap och falskhet en följd av okunnighet” (Soyinka, 2002):

”Sanning och makt utgör för mig en antites, en antagonism ... Jag kan förenkla historien om det mänskliga samhällets utveckling som en kamp mellan makt och frihet ... sanning mot makt. Sanning för mig är frihet, är självbestämmande. Makt är dominans, kontroll, och därför en mycket selektiv form av sanning – en lögn. Polariteten mellan dessa två utgör i själva verket för mig axeln i människans strävan att skapa ett etiskt samhälle, [en] etisk gemenskap.”

Figur 1: Avstånd mellan centrum och periferi

A) Periferin – där kunskapen finns

B) Centrum – där makten finns

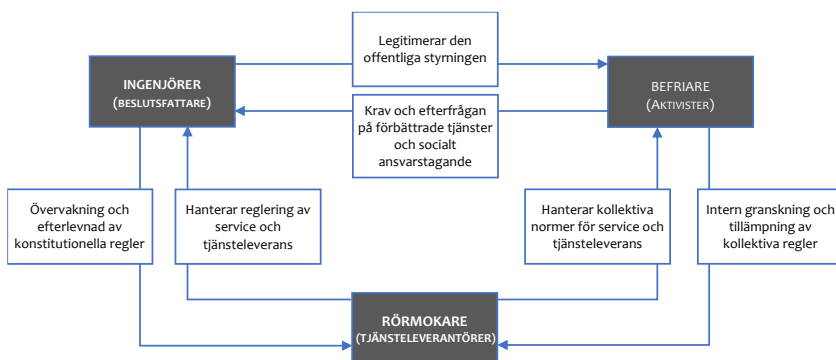
Källa: Abimbola (2024).

Det finns en annan typ av avstånd – den inom ett system. När jag tänker på hur det kan främja jämlikhet att sprida kunskap inom ett system sorterar jag ofta de inblandade aktörerna i en modell med tre kategorier av aktörer – en modell som de amerikanska ekonomerna Larry Kiser och Elinor Ostrom ursprungligen beskrev som ”tre handlingsvärldar” i form av en triangel (Kiser & Ostrom, 1982) med:

1. makthavare, regeringar eller motsvarande, som tenderar att vara stora, mäktiga och avlägsna (låt oss kalla dem ”ingenjörer”)
2. sammanslutningar i samhället, ett civilsamhälle, som är som bäst när de fungerar som förkämpar för marginaliserade grupper (låt oss kalla dem ”befriare”)
3. utförare av olika slag, i olika sektorer, som gör vad som efterfrågas (låt oss kalla dem ”rörmokare”) (Abimbola, 2021) – se figur 2.

Relationerna mellan dessa tre grupper av aktörer handlar inte bara om att dela kunskap. Relationerna handlar också om styrning, om att ta på sig kompletterande roller och ansvar; de handlar om handling, ansvarsskyldighet och lyhördhet. Denna modell ramade in min analys av hälsokommittéernas roll i Nigeria (Abimbola et al., 2016). Varje nod i triangeln har dubbelriktade relationer med de andra två noderna. Mellan noderna finns axlar som förbinder dem. För det första finns en axel som kopplar samman marginaliserade grupper med olika yrkesutövare, ofta lokalt (jmf. funktion II: brobyggare eller samhällslots). För det andra finns en axel som kopplar samman, oftast avlägsna, maktavare med marginaliserade grupper (jmf. funktion III: förändringsagenter). För det tredje finns en axel som länkar de avlägsna maktavarna till utförarna (vars misslyckande triggat behovet av funktion IV: ställföreträdare, och funktion V kontrollanter). Men det är funktion I (bytorget), som gör att samhällen och system kan få mer kontakt med sig självt, som skapar ett kitt inom det egna samhället, som utgör grunden för de andra funktionerna.

Figur 2: En "triangel" över aktörer inom ett system och deras ömsesidiga relationer med andra aktörer

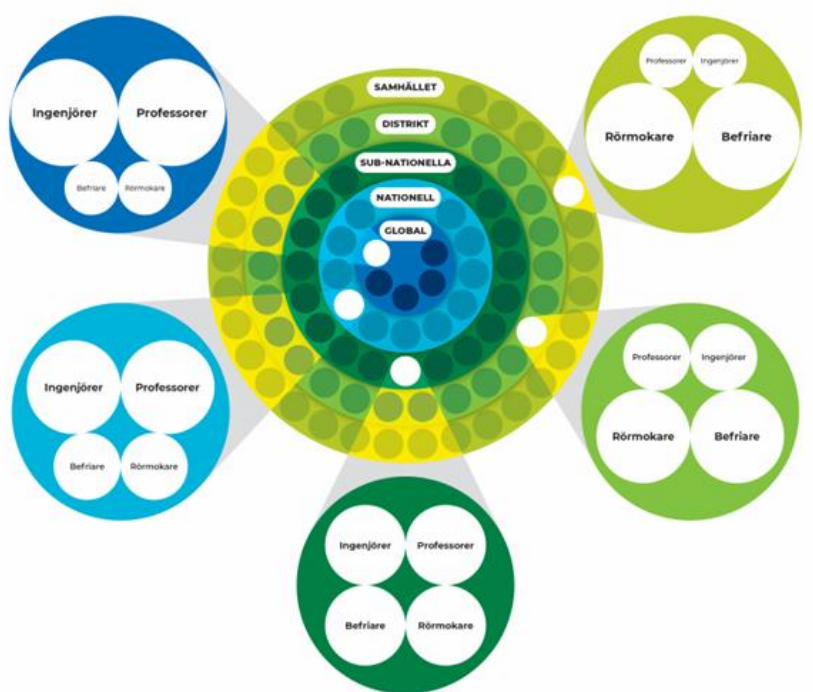
Källa: Abimbola (2014).

Dessa aktörer finns i organisationer på alla nivåer – lokalt, subnationellt, nationellt och till och med globalt. Men det finns en parallell värld med egna aktörer och funktioner som befolkas av de

som sysslar med kunskap och vetande; den eller de som sprider kunskap och hjälper till med att koppla samman system med mer av sig självt, särskilt när andra aktörer – i synnerhet befriarna – behöver hjälp med att göra det själva (Abimbola, 2021). Låt oss kalla dem ”professorer”. De finns också på alla organisationsnivåer, och vi kommer att lägga till dem så att vi får fyra kategorier av kunskapsaktörer. Figur 3 är en schematisk modell över de olika grupper av aktörer som jag har talat om – professorer, ingenjörer, befriare och rörmokare – och deras relativa värde utifrån avståndet till människorna på gräsrotsnivå, med fokus på deras roll som kunskapsbärare och kunskapsförmedlare. Figuren illustrerar deras relativa betydelse i förhållande till kunskap, baserat på närheten till människor på gräsrotsnivå i lokala samhällen. De fem koncentriske ringarna i figuren illustrerar olika nivåer där aktörerna är verksamma: den lokala, den regionala (”district level”), den subnationella, den nationella och den globala nivån. Cirklarna inuti ringarna representerar de områden där kunskap kommer till användning. Ju närmare du är den globala nivån, desto större är storleken på avlägsna kunskapsbärare och kunskapsförmedlare (t.ex. ingenjörer och professorer), och ju närmare du är lokalsamhället, desto större är storleken på närliggande kunskapsbärare och kunskapsförmedlare (t.ex. befriare och rörmokare). På global nivå, dvs. på stort avstånd från människorna på marken, fästs större vikt vid aktörer som ingenjörer och professorer, som de facto borde ses som underordnade kunskapsbärare, och ju närmare det lokala samhället man befinner sig, desto större vikt fästs vid befriare och rörmokare – de primära kunskapskällorna. Kunskapsförmedlare behöver även en plattform för att producera och dela med sig av kunskap. Tänk på ett litet samhälle, låt oss säga en by: Byns nyhetsförmedlare som professor kan använda marknadsplatsen eller torget som en kunskapsplattform – i ett distrikts hälso- och sjukvårdssystem kan det vara datatjänstemän som använder datasystem och olika gränssnitt som en plattform, journalister som använder press och media och akademiker som publiceras i vetenskapliga tidskrifter – för att ansluta sig till ett system, vilket system som helst, som behöver

få bättre kontakt med sig själv. I alla sammanhang som man observerar eller kliver in i finns aktörer som skapar förbindelser, länkar, inom ett system – ibland som befriare, ibland som professor, även om de kan vara svåra att urskilja för en utomstående eller utlänning (Appiah, 2010).

Figur 3: Modell över det relativa värdet av olika kunskapsaktörer på olika nivåer i ett samhällssystem

Cirkeln i mitten illustrerar fem olika samhällsnivåer – global nivå i mitten och lokalsamhället längst ut. De fem cirkelarna runt om är länkade till en specifik samhällsnivå. De koncentriska ringarna visar fyra kategorier av kunskapsaktörer: professorer, ingenjörer, befriare och rörmokare. Deras relativa betydelse illustreras genom storleken på de ljusare cirkelarna inuti de fem cirkelarna – baserat på den närhet de besitter till människor i lokalsamhället. Ju närmare aktörerna är lokalsamhället, desto större påverkan och relevans har de i den direkta interaktionen med människor.

Källa: Abimbola (2021).

Rollen för en utomstående eller en utlänning i ett område där det råder ojämlikhet måste vara att först förstå de brister i systemet som förklarar ojämlikheten. Ojämlikhet frodas när ett system är splittrat, när inte alla delar är förbundna med varandra, när det marginaliserar delar av sig självt, när de människor och kanaler, professorer och plattformar vars roll det är att sprida kunskap – och i förlängningen säkerställa och främja ansvarsutkrävande – försvåras, blockeras, ignoreras, saknar resurser eller till och med är frånvarande. I den mån som ojämlikhet kan härledas till problem med relationerna inom ett system, ett informations- och ansvarighetsproblem, är utvecklingsbiståndets uppgift – hur man än tolkar det – att fungera på ett sådant sätt att det hjälper ett system att få mer kontakt med sig självt. De som administrerar utvecklingsbiståndet – vare sig de är inhemska eller internationella – måste därför förstå biståndets funktion främst i dessa termer. De måste också undvika att bedriva utvecklingsbistånd på sätt som frikopplar ett system från delar av sig självt (bland ingenjörer, rörmokare och befriare) eller på sätt som uppmuntrar eller förvärrar distanseringen mellan professorerna (de som undersöker, forskar och analyserar) och resten av systemet, särskilt de mest marginaliserade delarna av systemet, de aktörer som är närmast marken och minst mäktiga, ofta befriarna och rörmokarna – aktörer som på grund av trovärdighetsbrist och tolkningsmässig marginalisering tenderar att få sin position som kunskapsbärare ifrågasatt.

Här finns också centrum och periferi. Centrum har makt och periferin vet bättre. I centrum finns ingenjörer och professorer. De är underordnade aktörer som ofta behandlar sig själva som om de vore de primära aktörerna. I periferin finns befriare och rörmokare. De är primära aktörer som ofta behandlas som om de i själva verket är underordnade aktörer (Abimbola, 2021). Valet av vilken av dessa aktörer vi riktar vår uppmärksamhet mot när vi går in i, observerar eller försöker ingripa i ett system har konsekvenser för den epistemiska ojämlikheten, för hur etisk vår närvaro, våra handlingar och relationer där kan vara. Subsidiaritetsprincipen åberopas ofta för att styra relationerna mellan centrala och ofta avlägsna perifera enheter,

t.ex. mellan EU och suveräna europeiska stater. Den kan bidra till att undvika epistemisk ojämlikhet i relationerna mellan centrala och perifera enheter som är involverade i att skapa, använda och dela kunskap för att uppnå jämlikhet (Abimbola, 2021). Subsidiaritetsprincipen innebär att beslut om insatser för att hjälpa andra som standard ska fattas på den mest närliggande handlingsnivån och organisationsskalan, och endast när det är nödvändigt på en mer avlägsen handlingsnivå eller organisationsskala.

Subsidium, det latinska ord som subsidiaritet har sitt ursprung i, används trots allt för att beskriva triarii, den romerska militärens tredje linje som fungerade som en reserv under striderna. Subsidium avser den typ av hjälp, assistans, stöd eller bistånd som man inte skulle behöva eller få under idealiska förhållanden, eller den typ som endast erbjuds på begäran (Cahill, 2017). Om utvecklingsbistånd, inhemskt eller internationellt, ska bidra till att ett system stärks genom mer inbördes relationsbyggande, vilket är dess primära funktion – att hjälpa till att flytta runt kunskap – bör det administreras i enlighet med subsidiaritetsprincipen. Om så är fallet bör det följa subsidiaritetsprincipens fyra föreskrifter, som den irländska juristen Maria Cahill har beskrivit (Cahill, 2017). För det första ska den underordnade enheten se till att de primära enheterna har möjlighet att förlita sig på den egna kunskapen och att ange när de behöver hjälp från den underordnade enheten. För det andra ska underställda enheter endast ge hjälp på begäran, såvida inte primära enheter bevisligen inte kan be om hjälp (vilket kan vara fallet i den tidiga fasen av en humanitär nödsituation). För det tredje måste de underordnade enheterna rikta hjälpen mot de primära enheternas mål och inte mot sina egna mål. För det fjärde måste det finnas inbyggda strukturer för att styra villkoren för engagemanget, för att undvika att primära enheter förlitar sig på och att underordnade enheter tar över (Cahill, 2017). De primära enheterna kan här vara ett land i det globala syd i förhållande till en subsidiär enhet, som är ett biståndsgivande land i det globala nord (Abimbola, 2021). De kan också, var som helst, vara ett marginaliserat samhälle i förhållande

till en ”avlägsen” regering, eller frigörare och rörmokare i förhållande till ingenjörer och professorer (Abimbola, 2021).

Varje avstånd behöver en plattform där förbindelser kan ske, och människor som använder dessa plattformar för att cirkulera kunskap och för att överbrygga eller minimera avståndet. Men även kunskapsplattformar är situerade; de är varken epistemiskt eller fysiskt neutrala (Abimbola, 2023). De är benägna att tjäna sina ägare, som kan tillhöra centrum eller periferin. Det finns människor som äger och kontrollerar en marknadsplats, som äger och kontrollerar mediehus, som definierar och ramar in vilka data som samlas in och hur de analyseras, som äger och kontrollerar akademiska tidskrifter (Abimbola et al., 2024). Men inget av dessa förhållanden är permanent. Att en plattform tillhör periferin är inte och bör inte ses som ett naturligt, nödvändigt eller permanent tillstånd – inte minst av periferin själv (Abimbola, 2023). Varje plattform i periferin måste fungera – eller sträva efter att fungera – som ett centrum, som en mittpunkt, föreställa sig själv som ett nav, göra anspråk på den statusen och fungera i den verkligheten. Det första man bör tänka på när det gäller en plattform är att fråga sig vilket system den tjänar till att stärka: Var är den placerad, hur fungerar den, vilken typ av kunskap får färdas på den och vart, vems kunskap och inlärningsbehov gynnar den?

Universal Health Coverage Forum i Tokyo, Japan, syftade bland annat till att sammanföra hälsoministerier och finansministerier. Kanske kan ett sådant forum fungera för att koppla samman dessa två ministerier i olika länder. Men ett forum i fjärran Tokyo i Japan kan inte vara den plats dit hälsoministeriet och finansministeriet i Nigerias regering går för att få kontakt med varandra. Precis som hälsovårdskommittén i by A inte kan koppla samman by B med mer av sig själv. Men den kan hjälpa till att koppla samman by A med by B. På samma sätt som en forskningsrapport som publiceras i London, skriven så att den kan uppskattas av en publik i Boston, inte kan vara det som – åtminstone inte i första hand – kopplar samman Nigeria med mer av sig självt; det kommer att kräva en plattform

som finns i, ägs av och är utformad för att tjäna Nigeria. Den andra aspekten av en plattform är, som subsidiaritetsprincipens fjärde grundregel antyder, om den har inbyggda strukturer för att styra engagemanget på plattformen (Cahill, 2017) för att hålla centrumet, med tanke på dess relativa makt och sannolikt överdrivna inflytande på hur plattformen fungerar, ansvarigt för att säkerställa att plattformen kopplar samman de marginaliserade delarna av systemet med mer av sig själva och även med mer av resten av systemet.

Hemma och borta

Vad jag har gjort hittills är att hålla både det inhemska och det internationella utvecklingsbiståndet i fokus. De betraktas ofta separat. Men när deras primära roll omformuleras till att ”hjälpa ett samhälle eller system att hjälpa sig självt”, ser de inte så olika ut. Genom att betrakta dem separat begränsar man möjligheterna att lära sig av varandra och se sambanden mellan dem. Hur ett land använder bistånd eller kunskap för att åstadkomma utveckling inom landet kommer att forma hur det gör det utomlands. Ett land som inte vet hur man uppnår jämlikhet inom landet kan inte heller veta hur man ska främja det utomlands. Man kan inte ge det man inte har. Eller som Yorùbá säger: ”ilé eni l'atín kó èsò r'òde”. Du lär dig att smycka en annan persons kropp, karaktär eller hem genom att lära dig att smycka ditt eget. Du kan inte få någon annan att må bra eller se bra ut om du inte kan få dig själv att må bra eller se bra ut. Men att veta hur man inreder sitt eget hem är ingen garanti för att man vet hur man inreder andras. Tänk om deras normer för skönhet och elegans skiljer sig från dina? Det finns också saker som du sannolikt är mer tvungen att tänka på när du inreder hemma – med tanke på att du har ett moln av vittnen omkring dig som kan ställa dig till svars – som lätt försvinner i obetydlighet när du försöker inreda utomlands.

Det som centrum – vilket centrum som helst – inte vet om periferin är det som det inte vet om sig självt. Den högre tjänstemannen vid Nigerias finansministerium vet exakt vilka sjukvårdsförmåner han

själv åtnjuter, vilken tillgång han och hans familj har till hälso- och sjukvård och till ”de sociala bestämningsfaktorerna för hälsa”. Om han inte vet det borde han veta det. Att hävda att människor i periferin inte vill ha det han har återspeglar i bästa fall en avsiktlig okunnighet om vad han har. Eller i värsta fall, vilket kanske är mer troligt, en nedlåtenhet som vittnar om epistemisk ojämlikhet. Han lyssnar på dem, men kan inte riktigt höra dem. Varför ställde de överhuvudtaget frågan? Om centrum vet sitt eget bästa, måste det även veta vad periferin förtjänar – och förnekas. Att ställa frågan på det sätt som de gjorde verkar oärligt. Detta liknar många forskningsfrågor. Man hör den och undrar: Vem vill veta? Varför vill de veta? Vad hade de för förkunskaper? Vems kunskapsbehov tillgodoser frågan? En fråga som är bättre anpassad till förkunskaperna, som inte tar hänsyn till om de vill det eller inte, skulle kunna vara: ”Hur ska vi göra allmän hälso- och sjukvård tillgängligt för er och hur ska vi få de basala förutsättningarna för hälsa på plats i just ert område?” Vi gör klokt i att tala på ett sätt så att folk förstår, och använda ord som de själva använder.

Det som pågår mellan eliten av regeringstjänstemän och marginaliserade samhällen i Nigeria liknar det som händer inom marginaliserade samhällen (mellan eliten och andra i dessa samhällen) och det som händer internationellt (mellan det globala nord och det globala syd). Särskilt hur epistemisk ojämlikhet formar användningen av kunskap i dessa relationer. För en högt uppsatt tjänsteman på Nigerias finansdepartement kanske det marginaliserade samhället inte har den trovärdighet som krävs för att tala på ett sätt som tvingar fram handling. Gjorde regeringen ens de saker som människor hade bett om? Kanske hörde han men förstod inte, eftersom han förväntade sig att samhället skulle tala med ett sådant språk som beslutsfattare använder. Kanske ville han bygga upp kapaciteten ute i periferin, så att de kunde tala till honom på ett sådant språk och använda ”de rätta orden”. Alltför ofta slutar utvecklingsbistånd som kapacitetsbyggande bistånd. De som befinner sig i centrum försöker göra om periferin till sin avbild. Centrumet tvingar sig på periferin, övertygat om den egna överlägsenheten, eller insisterar på att periferin måste komma till plattformar skapade av dem som befinner

sig i centrum för att få kontakt med mer av sig självt. Som om ett forum i Japan hade som mål att verkligen stärka system i Nigeria. Eller när forskningsfinansiärer uppmuntrar forskare att arbeta i det globala syd men publicera sig i det globala nord och bortser från tidskrifter i det globala syd och andra plattformar för engagemang som kan styra forskarnas uppmärksamhet mot den lokala nivån (Abimbola, 2019). Eller när finansiärer inte prioriterar att bygga upp eller stärka informationssystem, dataplattformar och andra plattformar (inklusive akademiska tidskrifter) som kan bidra till att länka samman den platsen med mer av sig själv (Abimbola, 2021, 2023).

Där det finns ojämlikhet kommer det att finnas avstånd. Överallt där det finns avstånd kommer du att hitta alienering. Genom att koppla ett system till mer av sig självt skapas förutsättningar för att undanröja ojämlikhet. Men för att göra detta med högsta prioritet krävs att man åtminstone analyserar källan till ojämlikhet i termer av svaga, begränsade, inaktiva eller ignorerade plattformar för möten och kunskapsutbyte. Om utvecklingsbiståndet ska vara effektivt när det gäller att minska ojämlikhet och inte missriktat i sina syften eller kontraproduktivt i sina effekter, måste överväganden om hur vi använder kunskap för att främja jämlikhet stå i centrum för dess tillblivande, design och administration. Det kommer att ta avstånd och fränkoppling på allvar, och det trovärdighetsunderskott och den tolkningsmässiga marginalisering som periferin drabbas av till följd av detta. Det kommer att vägledas av subsidiaritetsprincipen och bygga eller stödja plattformar för anslutning. Dessa överväganden gäller på alla organisationsnivåer. Men för att bedriva bistånd på detta sätt krävs en övertygelse om att människor kan göra rätt val för sig själva, och att centrum måste samarbeta med periferin på ett sätt som underlättar snarare än begränsar periferins handlingsutrymme. Att låta utvecklingsbiståndet tjäna ett sådant syfte är kanske det minst potentiellt skadliga sättet att bedriva utvecklingsbistånd på.

Sammanfattningsvis

Ansträngningar för att minska ojämlikhet globalt, till exempel genom bistånd (inhemskt eller internationellt), genomförs vanligtvis av människor på avstånd och från en maktposition, på uppdrag av eller tillsammans med människor med relativt mindre makt. Den person eller grupp som har makt vet vanligtvis för lite om vad den person eller grupp som befinner sig på andra sidan av avståndet vet, kan veta, deras världsbild eller hur de ser på ett problem eller dess potentiella lösningar.

Det finns två typer av distans. Den första typen finns mellan de människor som skapar kunskap (de som genomför enkäter, forskning och analyser) och de människor som kunskapen skapas om (de som enkäterna, forskningen och analyserna handlar om). Typ två finns inom ett system mellan beslutsfattare (med makt, och ofta på långt avstånd från implementering), samhällsgrupper (ofta utförare, och mindre mäktiga) och användare/leverantörer av tjänster (på marknaden).

Dessa två typer av avstånd innebär frånkoppling. Därav behovet av plattformar för att koppla samman (potentiellt) distanserade aktörer. Om källan till ojämlikhet är svaga, begränsade, inaktiva eller ignorerade relationer, bör en person eller grupp (som insider eller outsider; inhemsk eller internationell aktör) som tillhandahåller eller administrerar utvecklingsbistånd börja med att bygga upp eller stärka (vanligtvis befintliga) kunskapsplattformar och nätverk.

Insatser för att minska ojämlikhet bör därför börja med att ta hänsyn till de kunskaps- och samverkansbehov som finns hos aktörer inom systemet, särskilt aktörer som befinner sig nära implementeringsnivån inom systemet, vad de redan gör med kunskap och hur man kan stödja deras ansträngningar, snarare än att påtvinga dem vad en avlägsen aktör föreställer sig eller önskar att de behöver, utan att förringa eller avfärda deras ord eller deras tolkning av den egna verkligheten.

Referenser

- Abimbola, S., Negin, J., Jan, S., & Martiniuk, A. (2014). Towards people-centred health systems: a multi-level framework for analysing primary health care governance in low- and middle-income countries. *Health Policy and Planning*, 29 (Suppl 2), ii29–ii39.
- Abimbola, S. (2019). The foreign gaze: authorship in academic global health. *BMJ Global Health*, 4(5), e002068.
- Abimbola, S. (2021). The uses of knowledge in global health. *BMJ Global Health*, 6(4), e005802.
- Abimbola, S. (2023). Knowledge from the global South is in the global South. *Journal of Medical Ethics*, 49(5), 337–338.
- Abimbola, S., Molemodile, S. K., Okonkwo, O. A., Negin, J., Jan, S., & Martiniuk, A. L. (2016). “The government cannot do it all alone”: realist analysis of the minutes of community health committee meetings in Nigeria. *Health Policy and Planning*, 31(3), 332–345.
- Abimbola, S., van de Kamp, J., Lariat, J., Rathod, L., Klipstein-Grobusch, K., van der Graaf, R., & Bhakuni, H. (2024). Unfair knowledge practices in global health: a realist synthesis. *Health Policy and Planning*, 39(6), 636–650.
- Appiah, K. A. (2010). *The Honor Code: How Moral Revolutions Happen*. W. W. Norton & Company.
- Baldwin, J. (1962). Letter from a Region in My Mind. *The New Yorker*. <https://www.newyorker.com/magazine/1962/11/17/letter-from-a-region-in-my-mind>
- Baldwin, J. (1998). No Name in the Street. In T. Morrison (Ed.), *James Baldwin: Collected Essays* (p. 562). The Library of America.
- Bhakuni, H., & Abimbola, S. (2021). Epistemic injustice in academic global health. *The Lancet Global Health*, 9(10), e1465–e1470.
- Cahill, M. (2017). Theorizing subsidiarity: towards an ontology-sensitive approach. *International Journal of Constitutional Law*, 15(1), 201–224.
- Kiser, L. L., & Ostrom, E. (1982). The Three Worlds of Action: A Metatheoretical Synthesis of Institutional Approaches. In E. Ostrom (Ed.), *Strategies of Political Inquiry* (pp. 179–222). Sage.

- Marmot, M. (2005). Social determinants of health inequalities. *The Lancet*, 365(9464), 1099–1104.
- Sheikh, K., & Abimbola, S. (2021). *Learning health systems: pathways to progress — A flagship report from the Alliance for Health Policy and Systems Research*.
- Wheatley, M. J. (2001). Bringing Schools Back to Life: Schools as Living Systems. In F. M. Duffy & J. D. Dale (Eds.), *Creating Successful School Systems: Voices from the University, the Field, and the Community* (pp. 3–19). Christopher-Gordon Publishers.
- Soyinka, W. (2002). *Conversations with History: Wole Soyinka interviewed by Harry Kreisler* [Video recording]. Institute of International Studies, University of California Berkeley, University of California TV (UCTV).
<https://iis.berkeley.edu/file/780>